

DIA leest: Erich Kästner in Berlijn

Leestip van medewerkers van het Duitsland Instituut Amsterdam

Boeken - 25 januari 2018 - Auteur: Alieke Kleve

“Theater en kunst, muziek en literatuur, mode en schoonheid, lust en laster, alles dringt zich, als onder een brandglas, samen.” Zo sprak Erich Kästner over zijn leven in Berlijn in de late jaren twintig. In ‘Sonderbares vom Kurfürstendamm. Berliner Beobachtungen’ (2015) heeft redactrice en Kästner-kenner Sylvia List de meest uiteenlopende teksten uit de nalatenschap van Kästner verzameld.

Erich Kästner (1899-1974) is van oorsprong geen Berlijner en bracht de eerste 20 jaar van zijn leven door in het Saksische Dresden. Maar hij is gek op Berlijn, waar hij in 1927 naartoe verhuist. Vanuit de Duitse metropool schrijft de auteur zijn meeste teksten de wereld in.

Kästner kent de stad als geen ander. In zijn 18 Berlijnse jaren is hij als reporter, theaterrecensent en veelzijdig auteur altijd op het juiste moment op de juiste plaats. Berlijn is daarom ook het thematische zwaartepunt van Lists boek. Met theaterrecensies, gedichten, romanfragmenten en korte verhalen ontstaat een vormenrijk portret van de schrijver en zijn stad.

Zijn ervaringen in de stad in haar meest kritische periode, voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog, deelt hij met zijn lezerspubliek. Pas begin 1945 verlaat Kästner Berlijn en wacht in Tirol op het einde van de oorlog. Veel van zijn collega's hebben Duitsland al veel eerder de rug toegekeerd.

Over het emotionele weerzien met de stad na het einde van de oorlog zegt de auteur: “Deze stad is weliswaar niet mijn geboortegrond, maar ik beleefde er mijn beste en mijn slechtste jaren.” Kästners literaire carrière bloeit op in Berlijn, maar hij ziet zijn werk er ook branden. Letterlijk, want Kästner is - anoniem - aanwezig bij de boekverbranding van 1933 op het Bebelplatz. Hier gaan in recordtijd 25.000 boeken van Joodse, communistische, sociaal-democratische en liberale auteurs in vlammen op. Op bevel van propagandaminister Joseph Goebbels, die Kästner later zal omschrijven als een “kleine doortrapte leugenaar”, worden ook zijn gedichtenbundels ‘Herz auf Taille’ (1928), ‘Ein Mann gibt Auskunft’ (1930), ‘Gesang zwischen den Stühlen’ (1932) en zijn satirische roman ‘Fabian’ (1931) als anti-oorlogspropaganda verbrand.

Het goed gedocumenteerde 'Sonderbares vom Kurfürstendamm' neemt de lezer mee door de Duitse metropool, en heeft zo wel iets van een literaire reisgids. Kästner strooit royaal met geografische aanduidingen, waardoor het compacte boek een ideale begeleider is voor iedereen die op reis is in Berlijn. Met zijn vlotte en moderne schrijfstijl lijkt het alsof zijn *Berliner Beobachtungen* van nu zijn, wat in sommige fragmenten - bijvoorbeeld wanneer Kästner in 'Mein Wiedersehen mit Berlin' (1946) door het vernielde, naoorlogse Berlijn dwaalt - een vervreemdend contrast oplevert.

Erich Kästner: 'Sonderbares vom Kurfürstendamm. Berliner Beobachtungen'
Bijeengebracht door Sylvia List
(Zürich, 2015), 207 blz.
ISBN: 978-3-85535-413-9
[Uitgeverij Atrium](#)

En zo kan iedereen van Kästner over Berlijn leren: over het theater in de Weimarer Republik; het *Romanische Café*, het beroemde schrijverscafé op de Kurfürstendamm; het Berlijnse dialect, dat hij natuurgetrouw overneemt; maar ook over het oprukkende nationaal-socialisme, de boekverbranding, de oorlogsverwoestingen, en waarom de Tiergarten er niet meer zo uit ziet als vroeger.

Kästner spreekt zich duidelijk uit tegen de politieke sentimenten die in zijn stad opspelen, bijvoorbeeld in het satirische gedicht 'Ganz rechts zu singen' (1930):

Wir haben das Herz auf dem rechten Fleck,
weil sie uns sonst nichts ließen.
Die Köpfe haben ja doch keinen Zweck.
Damit kann der Deutsche nicht schießen.

Met het gedicht reageert Kästner op de grote zetelwinst van de NSDAP bij de Rijksdagsverkiezingen van september 1930. Zijn kritische toon leidt 3 jaar later tot een beroepsverbod. Tot 1945 kan Kästner niet voor het publiek schrijven, maar daarna worden veel teksten alsnog uitgebracht. Enkele publicaties brengt hij onder het pseudoniem Berthold Bürger uit. Verdekt schreef Kästner zo mee aan het draaiboek van 'Münchhausen' (1943), over de beroemde leugenbaron Hieronymus von Münchhausen.

Het zijn precies deze oorlogsjaren waar na de oorlog de meeste publieksaandacht naar uitgaat, juist omdat Kästner ervoor gekozen heeft - anders dan andere belangrijke Duitse auteurs als Peter Weiss, Bertolt Brecht en Thomas Mann - in

zijn geliefde Berlijn te blijven. Maar hij distantieert zich van de nationaal-socialistische politiek. Kästner kiest voor de *innere Emigration*: hij gaat niet fysiek in exil, maar trekt zich terug uit het publieke discours. “Ik wilde een chronist van de gebeurtenissen zijn”, is het vaak geciteerde argument uit het voorwoord van zijn in 1961 uitgebrachte dagboek ‘Notabene 45’.

Een goede chronist is Kästner zeker. Zijn observaties zijn scherp en doorvoed van een voor Kästner typische positieve grondtoon. Het overgrote deel van ‘Sonderbares vom Kurfürstendamm’ bestaat uit werk uit de zorgeloze late *Goldene Zwanziger*.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/24539/dia-leest-erich-kastner-in-berlijn>